

**עקבות בווסט — יהודים בווסט רקלינגהאוזן
פרנץ מנצ'י**

*** פרנץ-יוזף ויטסטאם Q 17/06/2024**

מנצ'י מלכה פרנץ

*9.3.1927 מ' מרמורו-סיגט, טרנסילבניה;

לאום גרמני

דת יהודית

האב משה מיכאל דוד פרנץ *1906; S 1945 בגבול רומניה

האם שרה סארוולטה מוסקוביץ' *1890; E 1944 באושוויץ

אחים ואחות

יצחק איגנץ פרנץ *11.1.1926 בסיגט; הישרדות

ליה פרנץ *1930 בסיגט; ® 1944 באושוויץ

ציפורה פרנץ *1933 בסיגט; S 1944 באושוויץ

עיסוק -

כתובות במרמורו-סיגט, טרנסילבניה; קיבוץ נצר סרני

נישואין אלפרד אהרון "אוני" אונהאוס *20.2.1922 באסן; E 2016 ב

ישראל

ילדים

מיקי אונהאוס

דליה אונהאוס

החלפת סמכויות עבור סיגט (כיום סיגטו מרמטי בגבול עם אוקראינה)

לפני מלחמת העולם הראשונה, סיגט, טרנסילבניה, השתייכה לממלכת הונגריה, מונרכיה אוסטרו-הונגרית

1920 הסכם טריאנון: טרנסילבניה לרומניה לאחר פירוק המונרכיה האוסטרו-הונגרית

פסק הבוררות השני של וינה 1940: השבה להונגריה

מנצ'י אונהאוס מספרת על בעיות שפה בבית הספר:

"כשהייתי צריכה ללכת לבית הספר, כבר הייתי צריך ללמוד רומנית, ולא ידעתי מילה. הלכתי לבית ספר ולא ידעתי את השפה. זה היה מאוד, מאוד קשה בשבילי. דרגה ראשונה, שנייה - לא הלכה לפי הרעיונות שלי. היו לי מורים שהיו מאוד, מאוד עקשנים ולא לקחו בחשבון: "אתה בטח יודע את זה!" כמעט לא סיימתי שיעור. אחרי החמישי, עזבתי את בית הספר."

גירוש של 437,000 יהודים הונגרים

במרץ 1944 האב פרנץ גויס כמילואמן לשירות צבאי.

19.3.1944 כיבוש הונגריה על ידי הוורמאכט הגרמני "מבצע מרגרטה"

אוטו וינקלמן, גנרל הוואפן-אס-אס ו-אס אס-אוברגרופנפיהרר, הופך למפקד העליון של האס אס והמשטרה של הונגריה.

הקמת ממשלת כיבוש תחת חבר צלב החץ הפשיסטי פרנץ סלאסי

הקמת כוח משימה מיוחד בראשות אדולף אייכמן לגירוש היהודים המתוכנן

בסוף מרץ 1944 הוקם גטו שיגט, שכלל שני אזורים: גטו גדול וקטן; בגטו הקטן היה בית הכנסת הגדול

מנצ'י אונהאוס מדווחת:

"הגטו כלל מספר רחובות שבהם התגוררו רוב היהודים. הם בנו גדר, היו שומרים, ולא נתנו להם לצאת. השומרים היו לא-יהודים."

כ.ז.ד. עד 11.7.1944 גירוש 437,000 יהודים הונגרים, בעיקר לאושוויץ

כ.ז.ה. - 22.5.1944 ארבע אוניות תובלה עם יותר מ-20,000 יהודים משיגט לאושוויץ

באמצע מאי 1944 נסגר הגטו הגדול בסיגט; משפחת פרנץ נלקחה למחנה ההתכנסות הגדול בגטו הקטן לגירוש;

מנצ'י אונהאוס מדווחת:

"הם חילקו אותנו לקבוצות והובילו אותנו לבית הכנסת. היה לנו בית כנסת גדול. אגב, גם אלי ויזל מגיע מהעיר שלי. הוא כתב מספר ספרים, ובאחד מספריו, "לילה", הוא מספר מה קרה לו ואיך הגיע לאושוויץ - אותו סיפור כמו שלי." ... "ואז לקחו אותנו לרכבת. בתחנת הרכבת העמיסו אותנו לעגלות בקר. הם נעלו אותנו בפנים ונסענו שלושה ימים. הייתי עם שתי האחיות, האח ואמא שלי."

בחירה לעבודה כפוייה בגלזנקירכן

מנצ'י אונהאוס מספרת על תקופתה באושוויץ

"הגענו לאושוויץ, וכשפתחו את הדלתות, שמענו רק צעקות: "מהר! מהר!" אנשים הושלכו מהעגלות.... שמענו צרחה, ואז דחפו אותנו. היה כאוס, אנחנו היינו

והיה בלתי אפשרי לראות ולחשוב על זה. הם הפרידו את אמי משני הילדים הקטנים, אני נפרדתי מאחי."

הנשים ההונגריות באושוויץ

"חלקם הלכו לעבודה, אבל אנחנו לא. היו כאלה שהיו להם מספרים על האמות, וגם אנחנו לא קיבלנו מספרים. באותה תקופה היו שתי אפשרויות למי שלא קיבל מספרים: או שהם נלקחו לחדר הגזים, כלומר לקרמטוריום, עם הזמן, או שהייתה אפשרות שהם עזבו את אושוויץ לעבודה."

הנשים היהודיות ההונגריות באפלי בקואלה לומפור אושוויץ

שישה שבועות לאחר מכן, קבוצה של גרמנים, אנשי קרופ, הגיעה. הובאנו לקריאת נוכחות, לשורות. ראינו שקבוצת פקידים מבחוץ הגיעה ובחרה בחורות עברום. הייתה שמועה, אני לא זוכר איך, שהם יביאו את אושוויץ לעבודה. עמדתי בפינה וראיתי שכל החברים שלי הוצאו. אני קם וכועס שהסיבוב נגמר. אני עדיין לא זוכר איך האינסטינקטים שלי פעלו. אמרתי לעצמי שאני חייב ללכת לצד השני. איך עשיתי את זה? כשהם לא ראו את זה, הם הסתובבו, רצתי לצד השני, אל החברים שלי."

התחבורה הראשונה מאושוויץ לבוכנוולד; הרכבת נחשפת להתקפות אוויריות במהלך המסע. לאחר ההרשמה בבוכנוולד, המשיכו לבוכום

מחנה משנה בוכנוולד של תחנת ההידרוגנציה גלזנקירכן-הורסט ורחוב הומבולדט (קרופ) באסן

יוני 1944 הפצצות על מפעל ההידרוגנציה של חברת Gelsenberg Benzin AG בגלזנקירכן-הורסט 4.7.1944 הגעה לתת-מחנה בוכנוולד בגלזנקירכן

"נתנו לנו פרוסת לחם ונסענו כל הדרך לבוכום. בבוכום ירדנו מהרכבת והלכנו לעיר שנייה בשם גלזנקירכן, עיר עם הרבה מפעלים. שמו אותנו באוהל קרקס גדול - 2,000 בנות. נשארנו שם. הפצצות היו אינסופיות, באותה תקופה, בגרמניה. מפציצים המשיכו להגיע והיינו באוהל."

הליכה מבוכים נורדבאנהוף לגלזנקירכן; בערך 1940, מקור לארכיון העיר בוכום כ-2000 נשים ונערות יהודיות מסיגט והאזור הסובב, ששימשו לעבודות ניקיון במפעל גלסנברג ולפריקת ספינות בנמל התעלה; המחנה היה ממוקם בשדה פתוח בסמוך לחברת Gelsenberg Benzin AG (כיום BP Gelsenkirchen GmbH בהורסט) צפונית ל-Linnenbrinksweg; הלינה הייתה באוהלי וורמאכט גדולים, מוקפים בגדרות תיל ומגדלי שמירה עבור האס אס. מפקד המחנה היה אס אס-אוברשטורמפיהרר אויגן דיטריך. השומרים גויסו והשלימו קורס קצר במחנה הריכוז ראוונסבריק לפני מינויים.

מנצ' אונהאוס, כאסירה מספר 12150 בגלזנקירכן:
 "מה שהם עשו לנו: הם העסיקו אותנו, אם תרצו, לנקות את ההריסות אחרי הפצצת המפעלים. כל יום הלכנו לעבודה."

הפצצת מחנה המשנה גלזנקירכן

פירוק מחנה הנשים ברחוב הומבולד באסן

בתחילת מרץ, הבריטים חוצים את הריין, ראש הגשר הראשון בביסליך ליד קסנטן 3.1945 כיבוש ראש הגשר האחרון בגדה השמאלית של הריין, וזל; וסל נכבשה על ידי כוחות בריטיים ב-

24.3.1945

3.1945 צעדת רגלים של 520 נשים יהודיות הונגריות תחת שמירה מאסן לבוכום

הליכה מאסן, טעינה בתחנת בוכום נורת'

מנצ' אונהאוס על ההחלטה:

"למחרת בבוקר, כשהיינו צריכים לעזוב, התברר ששש בנות עזבו, ברחו - שש בנות ברחו מכאן. אבל האומץ הזה: לברוח בתוך גרמניה ... הם לקחו אותנו בדרך לברגן-בלזן - ברגל, ברכבת. היינו ארוכה בדרך עד שהגענו לברגן-בלזן.... אני זוכר רק איך הגעתי לברגן-בלזן אחרי חודש. החודש הזה הספיק לנו. אם זה היה יותר, לא הייתי מחזיק מעמד"

יז. -21.3.1945 הובלת 2530 פועלי כפייה יהודים מתחנת בוכום נורת';

- 520 נשים יהודיות הונגריות גושטאל-קרופ אסן
- מועדון גברים בוכום 1378
- 632 גברים מפעלי הברזל והפלדה בוכום

העגלות עם הנשים היהודיות ההונגריות מנותקות ליד הנובר ומובלות למחנה הריכוז ברגן-בלזן

שחרור ברגן בלזן

אפריל 1944 הגעה לברגן-בלזן

15.4.1945 שחרור ברגן בלזן על ידי כוחות בריטיים

"פתאום שמענו שהגרמנים ברחו מהמחנה ושהאנגלים מתקרבים. הגרמנים ברחו - אז הכל היה בסדר, אבל לא הכל היה בסדר."

בבית החולים הבריטי בברגן-בלזן

"החברה שלי ואני כבר סבלנו מחום טיפואיד ולא יכולנו לזוז. אני זוכר ששכבתי ושני אנגלים הגיעו עם אלונקה ואמרו לי להתפשט. הורדתי את הבגדים והם פחדו לגעת בי. עם כל הכוח שלי, שכבתי על האלונקה ולקחתי אותי לבית החולים. הייתי בבית החולים והייתי מאוד חולה: היה לי טיפואיד, דלקת ריאות - היה לי הכל. טופלנו על ידי רופאים, אבל אני לא יודע מאיפה. כל יום יש לנו משהו. הרופאים היו תחת פיקוח האנגלים והיו גם נשים גרמניות שטיפלו בנו - הן היו אחיות או רופאות, אני לא יודע. שכבתי שם זמן רב, בערך שלושה חודשים בבית החולים."

איחוד עם אחיו שנותר בחיים, יצחק, בברגן בלזן

Handwritten document titled "Törzsrap." (Main Report) from the "Központi Ruházati Osztály" (Central Clothing Department) of the "Központi Ruházati Osztály" (Central Clothing Department). The document is dated "Budapest, 1945" and contains handwritten details about a person named "Ferenc Manczi". The form includes fields for "Név" (Name), "Anyja neve" (Mother's name), "Volt áll. lakelye" (Former residence), "Jelenlegi lakelye" (Current residence), and "Foglalkozása" (Occupation). Below these fields, there is a section for "A közlőnek ruházati kiadásai" (Clothing expenses for the informant) with a list of items and their corresponding amounts. The document is signed by "Ferenc Manczi" and "Ferenc Manczi" (likely the informant's name).

דיווח:

"... והוא הופיע, חסר שיניים אחרי כל הפעמונים והשריקות. הוא אמר: "כבר הצלחתי להגיע הביתה. אין שם אף אחד יותר. האנשים שם אמרו שאתה כאן. כשאמרו שאתה כאן, חזרתי לרכבת ובאתי לכאן."

**AMERICAN JOINT DISTRIBUTION COMMITTEE
LOCATION SERVICE BELSEN - CAMP**

Date 18.11.47.

Surname: Ferenc First Name: Mania

Previous Name: Birthdate: 1927

Birthplace: Nationality: Polish

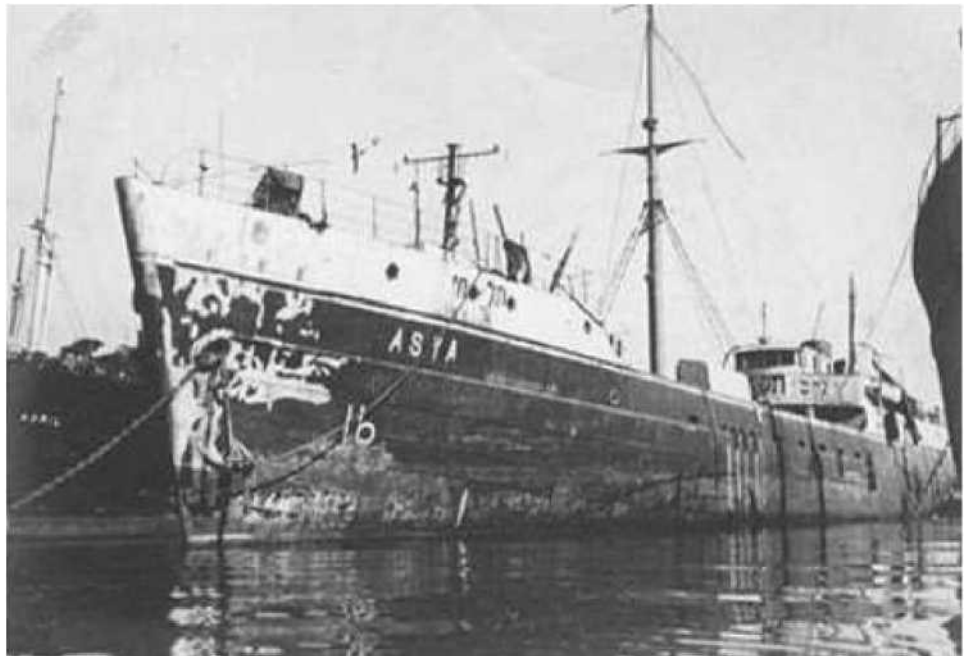
Present Address: Bl. 44 Address before Deport:

Name of Father: Name of Mother:

Information Learned about above person:

גרינגסהוף - קיבוץ בוכנוולד
בהכנה לעלייה בקיבוץ בוכנוולד בגרינגסהוף

עליה ב' על ה-SS תל חי

17.3.1945 עליית 734 מעפילים (מהגרים בלתי חוקיים), יותר מ-60 מהם ממחנות גרינגסהוף וגרספלד במרסיי על סיפון ה-SS תל האי (לשעבר אסיה, אוניית מטען טורקית); הם צוידו בוויזות לדרום אמריקה כדי להטעות את רשות הנמל הצרפתית.

הקפטן היה ישראל רותם, בסיוע חיים מילר וחטו צידון

ב-26.3.1945 תל היי נצפתה על ידי הצי הבריטי, עלתה עליה והונחה לנמל חיפה; ה-TEL HAI הייתה ספינת

המהגרים האחרונה שהורשתה לנחות על ידי הבריטים

ב-28.3.1946, לאחר שהגיע לחיפה, נכלא תחילה באזור הנמל, ואז הוחזק למספר ימים במחנה המעצר הבריטי עתלית

הנסיעה לישראל הייתה בלתי חוקית, כמובן, האנגלים עדיין היו כאן, ולא אפשרו לנו להיכנס כחוק. נסענו דרך בלגיה, צרפת, בספינה - על ספינת המהגרים "תל חי" - עם אנשים רבים, וכמעפילים הפלגנו אני זוכרת את ליל הסערה ההיא, כשהספינה התקרבה לקורסיקה ואנחנו הסתובבנו בכעס. לא ידענו כמה זה מסוכן, וכולנו היינו כמו סרדינים ולא יכולנו לזוז. רק ידענו שלא צריך להתגלות, אחרת היינו צריכים להתחיל הכל מחדש. היו פקידים על הספינה, אנשים שטיפלו בה. מפקד הספינה אמר, "אני אתקשר ל-SOS, אנחנו טובעים כאן!" אבל הם לא אפשרו לו. זה היה נס שהגענו לחוף. הגענו לעתלית ליד חיפה. שהינו בעתלית שבוע, משם לקחו אותנו לאפיקים. הייתה שם קבוצת הכשרה של כ-60 צעירים."

מעצרו של האח בקפריסין

ה-SS TEL HAI הייתה ספינת המהגרים הבלתי חוקית האחרונה שהורשתה לחוף על ידי הבריטים. הספינות המאוחרות יורטו והועברו לקפריסין כדי להרתיע את הסכנים להגר. האח יצחק הגיע עם עליה ב' מאוחרת יותר מהבריטים באחד מ-12 מחנות המעצר הבריטיים בקפריסין, האחרון פורק ב-10.2.1949

מג,	1926	יצחק	1013, מרגק
27.1.1949 כניסת האח על ה-SS GALILEA מקפריסין לישראל			

הנצחה

יד ושם
רשות הזיכרון של קדושי השואה ■ והרון*
www.wysdvnsbcmxwg אולם השמות, PO
B. 3477. Jcraakm 91034

בס"ד
יד ושם
דעות הזיכרון לשואה ולגנדיה
www.yadiuhcm.org
ודגל השמת, תד 3477. ירושלים 91034

דף עד ל-שת והגתה של ילדב בעמי.. 10 לסל■ וף עביר נל נספה בנפרד. נכתב ברור ינתיידדת דפיה תוגה למלת תת השדות המודגשים.
עמודי עדויות מנציחים את היהודים שנפטרו בשואה ■ שואה. אנא שלח טופס נפרד לכל קורבן, באותיות גדולות בבניית in md art tirltdt outlind.
חובה.

תוק וזכרון השואה והגבורה - תש"ל 1953 קובץ בספרי מס' 2 כי "המקור של יד ושם הוא לאסוף את המולדת את זכרם של כל אלה מבני העם היהודי שנפלו ונפצרו את נפשם, נלחמו וסירו בארץ הנאצי ונכחדו וזכרם יישמר, לקהילות, לארגונים, ולמשפחות שנחרבו בגלל השתייכותם לעם היהודי".		תמונת הנספה אם לרשום את שמו של הנספה בדף האחורי של התמונה אם לא להדביק	
The Martyrs' and Heroes' Remembrance Law 5713-1953 determines in section 2 that: "The task of Yad Vashem is to gather into the homeland material regarding all those members of the Jewish people who laid down their lives, who fought and rebelled against the Nazi enemy and his collaborators, and to perpetuate their names and those of the communities, organizations and institutions which were destroyed because they were Jewish."		Victim's photo Please write victim's name on back. Do not glue	
Maiden name: שם משפחה לפני הנישואין: (שם נעורים):	Victim's family name: שם משפחה של הנספה:	פניקל	
Previous/other family name: שם משפחה קודם/אחר:	Victim's first name (or nickname): שם פרטי (גם שם חיבה/כינוי):	זיסורה	
Approx. age at death: גיל משוער בזמן המוות: 11	Date of birth: תאריך לידה: 1933	Gender: מיין: זכר/נקבה	Title: תואר אקדמי:
Citizenship: נתינות:	Place of birth (town, region, country): מקום לידה (עיר, מחוז, מדינה):		
Family name of victim's father: שם משפחה של אב הנספה:	First name of victim's father: שם פרטי של אב הנספה:	מיכאל	
Maiden name of victim's mother: שם משפחה של אם הנספה:	First name of victim's mother: שם פרטי של אם הנספה:	שרה	
Maiden name of victim's spouse: שם נעורים של בת הזוג:	First name of victim's spouse: שם פרטי של בת/בן הזוג של הנספה:	Victim's family status and children no.: מצב משפחתי של הנספה ומס' הילדים:	
Street: כתיבת:	Permanent residence (town, region, country): מקום מגורים קבוע (עיר, מחוז, מדינה):	סיג - טראנסילוואניה	
Member of organization or movement: חבר בארגון/תנועה:	Place of work: מקום עבודה:	Victim's profession: מקצועו של הנספה:	
פעילות ומקומות בזמן המלחמה - מעבר / גירוש / גטו / מחנה / צעדת מוות / מסתור / בריחה / התנגדות / לחימה (הקף בעגל): Places and activities during the war - prison / deportation / ghetto / camp / death march / hiding / escape / resistance / combat (circle relevant):			
Street: כתיבת:	Residence during the war (town, region, country): מגורים בזמן המלחמה (עיר, מחוז, מדינה):		
נסיבות המוות: גירוש / גטו / צעדת מוות / מסתור / התנגדות / לחימה או לא ידוע - שואה. Circumstances of death: prison / deportation / ghetto / camp / death march / hiding / escape / resistance / combat or unknown - Shoah:			
Date of death: תאריך המוות: 1944	Place of death (town, region, country): מקום המוות (עיר, מחוז, מדינה):		
אני, החתום, מצהיר בזה כי העדות שספרתיו על פרטיה נכונה ואמיתית לפי מישב ידיעתי וזכרתי. ידוע לי כי דף עד זה וכל המידע שבו יהיו גלויים לציבור. I, the undersigned, hereby declare that this testimony is correct to the best of my knowledge. I understand that this Page of Testimony and all the information on it will be publicly accessible.			
Previous/maiden name: שם משפחה קודם:	Family name: שם משפחה:	Submitter's first name: שם פרטי של ממלא דף העד:	
PERENC	OHANILAV	MALKA	
State/Zip code: אזור/מיקוד: 70395	City: עיר:	Street, house no., Apt.: רחוב, מס' בית, דירה:	
My relationship to the victim (family/other): הקרבה שלי (משפחתית או אחרת) לנספה: אח	הגני ניצול שואה: כן / לא	Country: מדינה: ISRAEL	
I am a Shoah survivor: Yes / No			
בזמן המלחמה הייתי במסתור / בווהות בודיה / במחתרת (הקף בעגל):			
During the war I was in a camp / ghetto / forest / in hiding / had false papers / the resistance (circle relevant):			
Date: תאריך:	Place: מקום:	Signature: חתימה:	
"ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם... אשר לא יכרת" And I shall give them in My house and within My walls a memorial and a name... that shall not be cut off. Isaiah 56:5			

דף עדות דף עי

עמודי עדויות עבור אמה ואחיותיה מאת מלכה פרנץ אונהאוס

אנדרטת 1948 בהורסט, לא רחוק משטחי המחנה, לזכר עובדי הכפייה היהודים שנהרגו בהפצצה האווירית ב-11 בספטמבר 1944. בתחילת שנות ה-50, אבן הזיכרון הועברה לקצה הדרומי של בית הקברות הורסט-זוד. 1980 הרופא הראשי ד"ר רודולף ברגר (+1975 בגלזנקירכן) זכה לכבוד על ידי יד ושם כ "צדיקים בין העמים" בשנת 1989, עיריית אסן התקינה לוח מידע באתר.

1996 סטלה עם לוחית זיכרון לכבוד הרופא הראשי ברטרם מול בית החולים סנט יוזף בגלזנקירכן-הורסט, לזכר האירועים. הכיכר שמול בית החולים נקראה "רודולף-ברטרם-פלאץ".
2003 לוח מידע באנדרטה בגלזנקירכן הורסט עם 140 שמות ותאריכים של נשים יהודיות שנרצחו.

תודות

יצירת הביורגריה הזו התאפשרה בזכות התרגום הגרמני של הספר "עדויות מגיא צלמות, ותיקי קיבוץ נצר-סרני מספרים" שסופק על ידי ארי ליפנסקי. הספר, שפורסם על ידי Oranit Verlag בשנת 1998 (קוד פתוח), פורסם עד כה רק בעברית/עברית.
תודתי המיוחדת לארי ליפנסקי, MBA, סופר (<https://arilipinski.de/ari-blog>), חבר לשעבר בקיבוץ נצר שרני, ראש מפעל הרהיטים בקיבוץ וכיום חבר דירקטוריון באגודת הזיכרון "הכשרות הכלוך בגרמניה 1933-1947 / דור היורש" על תמיכתו הסולידרית בפרויקט זה כדי להתמודד עם ההיסטוריה של קיבוץ בוכנולד.

מקורות

מנצ' אונהאוס, זיכרונות אוטוביוגרפיים ב: עדויות מגיא צלמות, ותיקי קיבוץ נצר-סרני מספרים; Granit Verlag, 1998

<https://www.zwan>

archiv.de/bildung/ruhr

http://www.gelsenzentrum.de/gelsenberg_lager.htm

http://www.buchenwald.de/index.php?article_id=4 סוגר חיצוני
<https://www.aussenlager-buchenwald.de/details.html?camp=Q6>
<https://collections.arolsen-archives.org/de/document/5401853>
<https://collections.arolsen-archives.org/de/document/5403071>

פורסם על ידי פרנץ-יוזף ויטסטאם נולד ב-31 במאי 1951 בגימנסיה רקלינגהאוזן פטרינום 1961 ל-970 Abituri

מחקר ברפואה אנושית בבוכום רישיון לעסוק ברפואה 1981 דוקטורט 982 מומחה לרפואה פנימית, קרדיולוגיה
ורפואה נמרצת
פרש מאז 2016

מנצ'י אונהאוס, זיכרונות אוטוביוגרפיים ב: עדויות מגיא צלמוות, ותיקי קיבוץ נצר-סרני מספרים; Granit Verlag,
1998